

ՆԱՎԵԼՎԱԾ 3

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ (ըստ Աստվածաշնչի)

Աստվածն իր ժողովրդին մաքնացույց արեց Նոյին, որպես՝ հովվի և առաջնորդի: Նայաստանի պարսության քերթողահայր Մ. Խորենացին մեջբերում է «բազմաթիվ ճշմարտություններ գերազանցող» խոսքերը. *«Մինչև աշտարակի կառուցումը, ասում է նա, և մինչև մարդկային ցեղի միալեզու խոսքի բաժանումը բազմաթիվ լեզուների, և նավարկությունը Նայաստան, երկրի տիրակալներն էին Զրվանը, Տիրանը և Նապերնակը: Ինձ թվում է, որ նրանք՝ Սեմը, Բամը և Նայրապերն են»:* «Ամբողջ տիեզերքում իրենց իշխանությունը կիսելուց հետո, ասում է նա, Զրվանը զորեղանում է և հասնում տիրապետության եղբայրների վրա:

Տիրանը և Նապերնակը չենթարկվեցին Զրվանի տիրած իշխանությանը և պարտերազմի դուրս եկան նրա դեմ, «քանի որ նա մտադրություն ուներ իր բոլորի վրա /աշխարհի վրա/ ունեցած թագավորական իշխանությունը՝ փոխանցել որդիներին»... Արդյունքում Տիրանը տիրեց Զրվանի ժառանգական կալվածքների որոշ մասին:

Մ. Խորենացին նշում է, որ սրանում մեծ ճշմարտություն կա, և համոզության համար մեջբերում է կիպրական /քաղաքի/ եպիսկոպոս Կոնստանցի Եպիֆանի խոսքերը: Վերջինս, Իսրայելի որդիների կողմից յոթ ժողովուրդների կործանման առիթով ասել է, որ. *«Աստված ճշմարտացիորեն կործանեց այդ ժողովուրդներին Իսրայելի որդիների առաջ, որովհետև երկիրը, բաղկացած էր Սեմի որդիների կալվածքներից, որը /խսկզբանե/ նրանք ստացել են, որպես՝ հասարածին, իսկ Բամը ներխուժեց և բռնությամբ տիրեց դրան: Սակայն Աստվածը, իրավուքը և երդման պայմանները պահպանելով, Բամի ցեղին հատուցեց վրեժխնդրությամբ՝ Սեմի որդիներին վերադարձնելով ժառանգությունը»:*

Նարկավոր է նշել, որ հեքազայում Բելը (Բամի սերնդից), նույնպես փորձում է իր իշխանությունը տարածել ամբողջ աշխարհի վրա: Սակայն մեր Նայկը /Նայրապերի սերնդից/ ապստամբում և սպանում է Բելին:

Եկեք խորհրդածենք, ինչու Նայկը, չցանկանալով ենթարկվել Բելին, Բաբելոնում որդու ծնունդից հետո, ուղևորվում է Արարաբյան երկիր: Նայկը վերադարձավ իր հայրերի երկիրը, որպեսզի այն պաշտպանի Բելից:

Մ. Խորենացին հիշատակում է՝ մարդկանց ոչ մեծ քանակի մասին. ովքեր բնակվել են այնպեղ նախկինում, և վերջիններս «կամավոր ենթարկվել են» հերոսին: Նին փիլիսոփաների խոսքերից՝ նա նշում է, որ Սեմի կրտսեր որդիներից մեկը՝ Տարբան անունով, իր երեսուն որդիների և փասնհինգ դուստրերի ու նրանց ամուսինների հետ, հորից առանձնանալով, բնակություն է հաստատում գետերից մեկի ափին, և Սեմը նրա անունով է կոչում այդ երկրամասը՝ Տարբան (կամ Տարոն): Տարոնը՝ Տուրուբերան նահանգի երկրամաս է, որը գտնվում է Վան լճից արևմուտք, Մել /Մեդրագետ/ գետի հովտում:

Նրեաները առաջին և երկրորդ վերաբնակեցման ժամանակ /ըստ Մ. Խորենացու՝ Նայոց Պարսության/ բնակվել են հարկապես այն տարածքներում, որտեղ մի ժամանակ ապրել են իրենց նախահայրերը, մասնավորապես Վանա լճի մոտերքում, Սասնա լեռների կողքին: Նայրապերի սերունդները կողք կողքի համերաշխ ապրել են, իրենց միջավայրում ընդունելով Տարբանի՝ Սեմի կրտսեր որդիներից մեկի սերունդներին:

Այսպիսով, առաջին անգամ «ավերյաց» երկիր են վերադառնում «Նայկի երեխաները» հերոսի հետ միասին: Նայկը՝ իրեն յուրահապուկ արժանապարվությամբ, իր հզոր տոհմի

անդամ՝ Բելի դեղաթույներով ծածկված դիակը, հրամայում է ձեռքերի վրա փանել Նայրբ և թաղել բարձրունքում, ի փես իր որդիների ու կանանց: Չի բացառվում, որ Մեսսարահմը՝ Բելի հայրը և Թորգոմի Նայրապետի ծոռը/ հոր-հորեղբայրը, նույնպես ծնվել կամ ապրել է Նայրբում /հայերեն՝ նշանակում է հայրի երկիր, երկիր, որը հիմնել է հայրը/:

Քննարկենք այն ժամանակաշրջանը, երբ Ասորեստանում իշխանության է գալիս / Նինվեի գահին է բարձրանում/ Նինը: Նա «հոգու խորքում գաղել էր իր նախնի՝ Բելի թշնամանքի հուշը/, այդ մասին փեղեկանալով ավանդությունից, երկար փարիներ մտորել էր՝ փառապանծ Նայկի սերունդներին վրեժխնդիր լինելու մասին: Նրանցից մեկը՝ Արան սպանվում է՝ ասորական թագուհի Շամիրամի / Նինի կինը/ հետ պատերազմում: Շամիրամը առաջարկում է Արային ամուսնանալ իր հետ, և թագավորել այն ամենի վրա, ինչին փիրում էր Նինը: Սակայն Արան չի համաձայնվում... Այսինքն՝ Նայրապետի սերունդը վեհանձնաբար հրաժարվում է ժառանգության այն իրավունքից, որը պատկանում էր Քամի սերունդներին: Սա՝ եզակի փաստ է, հնագույն պատմության մեջ, երբ մեկն ինքնակամ հրաժարվել է իշխանությունից և հարստությունից, այն ամենի վրա թագավորելուց, որին փիրել է Նինը՝ /Ասորեստանի թագավորը/,

Քամի

սերնդից:

ТЫ БЫЛ ТАКИМ

П. Севак, Ереван (1950г.),
перевод автора

Каждый камень здесь несет
Следы твоей крови и созидающей руки.
Чистые воды подобны твоей совести.
Тебя звали смелым, звали и слабым, немощным,
Но не... властителем и повелителем.
Иногда ты был бит, и сам бил зло,
Тебя иногда пленяли и дарили другим.
Ты бывал и непобедимым, и мужественным,
Был иногда и жесток, иногда мягким и добрым,
Но не... бесчестным и бесправным.
Таким тебя знает даже твой враг,
В одной руке меч, в другой серп,
Или искусное перо, или скребло,
Ты то законопослушный, то талантливый,
Всегда талантливый...

Ք. Ա. Ս. III հազարամյակում Պաղեստինի փարաձքում նստակյաց կյանքի անցան քանաանների ցեղերը: Ք. Ա. 18 դարում Պաղեստինը նվաճվել է հիկսոսների կողմից, ովքեր հայրնի էին, որպես «հովվական թագավորներ» կամ «օտարերկրյա իշխաններ» (հիկսոս, Hiksos – սա սասունցի հայկն է (haik), այսինքն՝ Սասունից): Պաղեստինում՝ նրանց քաղաքների և ավանների համար բնութագրական են կավե մեծ պարնեշները պատերից դուրս, Մեռյալ ծովից հյուսիս: Եգիպտոսից հրեաների դուրս գալը փեղի է ունեցել Ք. Ա. 1290-1223 թ.թ. ընթացքում: Նայկը Բաբելոնից վերադառնում է Արարապյան երկիր Ք. Ա. մոտավորապես 2026թ.:

Արամը բազմաթիվ անձնվեր սխրանքներ է գործում և Ք. Ա. 1827-1769թ.թ. ընդարձակում է երկրի սահմանները: Նիկսոսները նվաճում են Եգիպտոսը և իշխում են այնպեղ Ք. Ա. 1750-1580թ.թ. իրենց մայրաքաղաք Ավարիսում, Նեղոսի ճյուղաբերանում: Նրանք ծանոթացնում են եգիպտացիներին ձիու, կառքի, ուղղահայաց մանածագործական հասարոցի, ճաղերով անվի, ձիթենու, նռան և ուրիշ. հետ: «Նիկսոսները խախտեցին Եգիպտոսի մեկուսացումը, որը հիմք հանդիսացավ Նոր թագավորության մշակույթի ծաղկման համար, սակայն արդյունքում՝ առաջ բերեց նրանց արտաքսմանը» (Ու. Բրեյ, Դ. Տրամպ): Նրանք

պարզեցրեցին եգիպտական դարությունը, սրեղծեցին հսրակ այբբենական գիր (Ի. Ա. Լապսիս, Ս. Այվազյան): Տիկտոսները, ամենայն հավանականությամբ Եգիպտոսի նոր մայրաքաղաք Ավարիսը անվանափոխեցին՝ ի պատիվ հին հայկական քաղաք-քնակարեղ Արմավիրով, կառուցված Արամայիսի կողմից (ծնվել է Ք. Ա. 1980թ.), Արամանեակի որդին, Նայկի սերունդների ցեղապիրականներից, ցեղապետերից: Արմավիր (Արամի վայր՝ Արամի փեղ) կառուցվել է բլրի վրա, Երասիսի /Արաքսի/ ափերին:

Բայց ինչու՞ հիկտոսները նվաճեցին Եգիպտոսը: Այս հարցի պատասխանը մենք գտնում ենք Մ. Խորենացու մոտ, նա գրում է, որ Քամի սերունդը՝ «Մեսարախնը սա Մեծրախն է, որը նշանակում է Եգիպտոս, և շարերը փարեգիրներ, Նեբրոպին, այսինքն՝ Բելին համարում են հարեշ, սևամորթ, հավաքացրել են մեզ, որ սա ճիշտ է, հաշվի առնելով նրա /իր երկրի/ բնակչության սահմանակցությունը՝ Եգիպտոսին»: Մեծրախնը (Մեծրախն) Ասրվաձաշնում Քամի սերունդն է, նա մարմնավորում է Եգիպտոսը: Պարմիչը նշում է, որ «Կրոնոսի և Բելի անունների կրողը՝ դա Նեբրոպն է»... Բելը, համաձայն Ասրվաձային Գրության, իսկապես հանդիսանում է Նեբրոպը, Մեսարախնի որդին: Մ. Խորենացին մեզ պալիս է Նայասրանի պարմության բանալիային պահեր, համարյա եզովպոսյան լեզվով:

Բազմաթիվ մասնագետներ համարում են, որ հրեական /իսրայելական/ ցեղերը առաջին անգամ հիշարակվել են Եգիպտոսում, հիկտոսների կառավարման ժամանակաշրջանում: Սա լիովին բացատրելի է և փրամաբանական: Նրեական ցեղերը եղել են դաշնակից հիկտոսների հետ: Մեմի և Նայրապետի սերունդները փորձել են միափեղ եր վերադարձնել Քամի սերունդների կողմից նվաճած հողերը:

Սակայն Քամի սերունդները, կրկին վերադարձնում են իրենց ձեռքը՝ աշխարհին փրելու իշխանությունը: Եգիպտոսը պայքարի է ելնում հիկտոսների դեմ և նրանց դուրս է բշում երկրից, հեքազայում նվաճելով Սիրիան և Պաղեստինը, ընդարձակելով սահմանները ընդհուպ մինչև Եփրատի ափերը (մասնագետները, Եգիպտոսից հրեական ցեղերի հեռանալը վերագրում են այս ժամանակահատվածին): Տիկտոսների մնացորդները նահանջեցին Պաղեստին, որից հետո նրանց ճակատագրի մասին այլևս ոչ մի փեղեկություն չկա (փես՝ ՄՍՏ հ. 6, 517 էջ):

Ք. Ա. XIV դարի վերջերից մինչև XIII դարի կեսերը Եգիպտոսը պայքար է փանում խեթ-հնդեկրոպացիների դեմ Սիրիային փրելու նպատակով: Պաղեստինը և հարավային Սիրիան ամրապնդվում են Եգիպտոսի կողմից:

Ք. Ա. 1000-525 թ.թ. ընթացքում սկսվում է Եգիպտոսի հզորության աստիճանական վախճանը: Ք. Ա. X դարի վերջին, Սողոմոնի մահից հետո, եգիպտացիներին ևս մեկ անգամ հաջողվեց թալանել Երուսաղեմը, սակայն արդեն Ք. Ա. VIII դարում նրանց սեփական հողերն են նվաճում ասորիները: 660 թվականին Եգիպտոսը ազատագրվում է ասորական լծից, սակայն, երբ Նոր բաբելոնյան թագավորությունը հարձակվեց Ասորեստանի վրա, եգիպտական Նեհո փարավոնը փորձում է օգնել նրան: Վերջինս պարտության է մարմում հրեական թագավորին, Պաղեստինով անցնելու ճանապարհին: Սակայն Նեհոն պարտություն է կրում Նաբոզոդոնոսարի կողմից: Նեհոի հաջորդները փորձեցին օգնել հրեաներին՝ Բաբելոնի հետ պայքարում, սակայն հաջողություն չունեցան:

Ք. Ա. 525 թվին Եգիպտոսը ընկնում է Պարսկաստանի «ձեռքը»: Ք. Ա. 332 թվին Եգիպտոսը նվաճվել է Ա. Մակեդոնացու կողմից: Եվ այլն և այլն: Բայց եկեք վերադառնանք հիկտոսներին: Արդյոք իսկապե՞ս հիկտոսները պարկանում են հայկական էթնոսին: Ս. Այվազյանը առաջին անգամ արտահայտեց այն փեսակետը, որ հիկտոսները՝ հայ լեռնեցիներ են: Սակայն բազմաթիվ մասնագետներ և գիտնականներ ափսոս չկարողացան գիտականորեն ոչ հերքել, ոչ էլ համաձայնվել նրա հետ: Տիկտոսների ծագման խնդիրը հուզել և հուզում է գիտական աշխարհին: Իրականում, ովքե՞ր են հիկտոսները: Այս հարցին համոզիչ պատասխան մենք գտնում ենք հայկական ժողովրդական էպոսում: Այո, հիկտոսները՝ լեռնեցի հայեր են, հարկապես, սասունցի հայկեր /սասունցի հայեր/: «Սասունցի Դավիթ» էպոսից մի հեքաքրքիր հարվածի օրինակ բերենք:

Արդեն չափահաս դարձած Դավիթը վռնդում է Մսրա-Մելիքի սուրհանդակներին՝ հարկահավաքներին, ովքեր ցանկանում էին փանել դրամահարկը /յոթ փարվա/: Ի պատրասխան դրան, Մսրա-Մելիքը գործով գալիս է քաղաք Սասուն, պահանջում է հարկը փալ, եթե՛ ոչ, ապա կկործանի ողջ քաղաքը:

Դավիթը պատրասխանում է. «Նորս գանձերը չե՛մ փա, թող Մսրա-Մելիքը ինչ ուզում է ափ»:
Այսպեղ հայտնաբերվում է կապը՝ Նայկի և Բելի պարմության հետ, որպեղ Նայկը ապստամբում է Բելի դեմ, պաշտպան կանգնելով հայրական հողերին:

Դավիթը սկզբում վերցնում է նեպը և աղեղը /նույնպես ինչպես և Նայկը/, հեպո հայրական Թուր-Կեճակին, գլխարկը, անխոցելի կապանը և գոբին, նստում է հայրական ձին և դուրս գալիս թշնամու դեմ մարտի.

*«Այդ պահին Դավիթը Ասրժոն անունը փվեց՝
Ու՛վ Մարութա Ասրվաժաճին»:*

Մարութա աստբաժամայրը այսպեղ հանդես է գալիս, ինչպես կույս Մարիամի նախակերպարը, աստվաճաճինը և Տիսուս Քրիստոսի երկրային մայրը /քես՝ Խաչապաշտություն գլուխը/: Մարութա վանքը կառուցել է Դավթի հայրը՝ Միերը՝ մեր Նայրը:

Մարիամ անվան սրուգաբանությունը /սուրբ աստվաճաճնչյան աստվաճաճինը/. ոչ պարզորեն, համարում են, որ այն, հնարավոր է, նշանակում է «ուժեղ, գեղեցիկ»: Նայերեն Մարիամ = Մ/այր/ արա, այսինքն՝ աստվաճ, արև /աստվաճամայր/: Եթե կարդանք Արամ անունը հեթադարձ, կստացվի՝ Մարա. Մարմար, իսկ Մարմարյա ծով՝ մարմարա: Մարտ (mart) ամիսը՝ գարնան սկիզբն է (ծնունդ) և կրկին օգտագործվում է մար արմար:

Դավիթը միայն մի անգամ գարկեց...»

«Սասունցի Դավիթ» էպոսը արտացոլում է հիկսոսների պայքարի հարկանիշները, այսինքն՝ հայ լեռնեցիների /սասունցիների/ պայքարը եգիպտացիների հետ (Սանասարի և Բաղդասարի պայքարը, Միերի /Դավթի հայր/, Փոքր Միերի /Դավթի որդի/ պայքարը թշնամիների դեմ և այլն): Նայոց էպոսը՝ եզական վկայություն է. Սասնա երկրի հին հայերի հերոսությունների: Տիկսոսների և Սասնա երկրից նրանց առաջնորդների կյանքի հատվածները՝ Եգիպտոսի նվաճումը և իրենց ենթարկումը, պահպանվել են և իրենց արտացոլումն են գրել էպոսում:

Տին հրեաները, մասնակից լինելով հիկսոսների արշավանքներին, նույնպես իրենց ժողովրդական բանահյուսության մեջ՝ հուշեր են պահպանել մեր Դավթի հերոսությունների մասին: Մասնավորապես, աստվաճաճնչյան Դավթի մասին լեգենդներում ու առասպելներում: Եվ նույնիսկ Իսրայելա-Տրեական պեպության իրենց լեգենդար թագավորին կնքել են Դավիթ անունով:

Էպոսից՝ նյութի համեմատական վերլուծությունը՝ կրոնական փեսանկյունից, թույլ է փալիս դարողություն անել այն մասին, որ «Սասունցի Դավիթ»-ում հիմնավորումներ են պահպանվել ոչ այնքան հեթանոսական հավաքի, որքան՝ հնագույն մինչև հեթանոսությունը: Չի բացառվում, որ էպոսում քննարկված կրոնական հարկանիշները վերաբերվում են աստվաճաճնչյան, նախասկզբնական ժամանակաշրջանին, երբ երկրի վրա ապրում էր մեկ ժողովուրդ, որ խոսում էր մեկ լեզվով, և հավատում էր մեկ աստվաճի:

Եզրակացության փոխարեն

1. Մարդկության պարմության մեջ առաջին անգամ բոլորի վրա իշխելու փրկապետությանն է հասնում Քամր /Նոյի որդիներից/:
2. Աշխարհում առաջին անգամ պատերազմ սկսվեց, երբ Սեմը փորձեց բոլորի վրա ունեցած թագավորական իշխանությունը ժառանգել իր որդիներին: Երկու եղբայրները՝ Քամր և Նայրապետը ապստամբում են Սեմի դեմ:
3. Առաջին անգամ ազապագրական պատերազմներ է վարել հայերի նախնին՝ Նայկը (Նայրապետի սերնդից) Բելի (Քամի սերնդից) դեմ: Նայկը հանդես եկավ բոլորի դեմ, ովքեր ձգարում էին բոլոր հերոսների վրա միանձնյա իշխանություն ունենալ: Նայկը (ինչպես նաև հայերի մոտ՝ Օրիոն համաստեղությունը) -ազապության և անկախության խորհրդանիշն է, համբառնել է երկինք և համարվել է երկնային լուսափու (Պատերազմա-խաչ քաջության նշան):
4. Առաջին անգամ Նայքը վերադարձավ «ավերյաց» երկիր, իրագործելով իր ցեղակիցների վերադարձը՝ Բաբելոնից դեպի Արարաբյան հայրական հողը: Տին հրեաները /Սեմի սերունդը/ հեքնեցին այս օրինակին, դուրս մղելով քանանացիներին (Քամի սերունդները) Պաղեստինից: Նրեաների երկու «գերյալները» հայոց թագավոր Տիգրանի օրոք, երբ վերաբնակիչները փեղավորվեցին Արմավիրում և Վաղարշապատում, և ավելի ուշ, երբ հրեաները փեղաբաշխվեցին Շամիրամ քաղաքում /այսինքն՝ Վանում/, պարմական հիշողությամբ հիմնավորված Սեմի երկու որդիների՝ սերունդների վերադարձը «ավերյաց» փարածքները: Այդ որդիները առանձնացան Սեմից և նստակյաց կյանքի անցան Արարաբյան երկրում, դրանից հետո, ինչպես նրանց հայրը սկսեց հեքախուզել հողը, ուղևորվելով դեպի հյուսիս-արևմուտք:
5. Առաջին անգամ՝ միանձնյա աշխարհին փրկելու իրավունքից վեհանձնորեն հրաժարվում է հայոց թագավոր Արա Գեղեցիկը /Նայկի սերնդից/, կամավոր մերժում է թագավորական գահը, որը իրեն առաջարկել էր գեղեցկուհի Շամիրամը՝ Ասորեստանի փրկուհին: Այդ գահը պարկանում էր Քամի սերնդից՝ Նինուին /Շամիրամի ամուսնուն/:
6. Նրեական մարգարե Երեմիան Բաբելոնի դեմ պատերազմելու կոչ է անում. «Կանչեցե՛ք, Այրարաբյան թագավորությանը և Աքքանազյան գորքին»- արտահայտելով արտակարգ կարևոր միտք: Պարմական իսկական պարճառը փվյալ ժամանակաշրջան էր, երբ Նայրապետի և Սեմի սերունդները համարեղ հանդես եկան զավթիչների դեմ /Քամի սերունդների/ և հաղթեցին վերջիններին: Նեքազայում պարմությունը կրկնվեց: Պարմությունը այժմ էլ կրկնվում է:
7. Նայկական ժողովրդական էպոս «Սասունցի Դավիթը» իր մեջ ընդգրկում է հերոսական հայրկանիշներ՝ հիկոսանների, սասունցի հայկերի անցյալից, ովքեր նպաստեցին մշակույթի ծաղկմանը Նոր Արքայությունում: Կգա ժամանակը, երբ Արամի սերունդները ասարժո կամոք կվերադառնան Տոհարմի երկիրը, հայրենի Նայքը, արժանի հարգանքի փուրքը կհատուցեն իրենց հայրերի հիշատակին, ըստ պաղգամի, հանուն հավաքքի, ժառանգության իրավունքի, ճշմարտության և արդարության: Ոչ մի դեպքում չի կարելի մոռանալ Փոքր Մեհրի մարգարեությունը:

Նախորդ

Նաջորդ

Բովանդակություն

Քաղաքակրթության քարե փարեգրությունը